

В. В. Шусть

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ВЗАЄМОДІЇ ОСОБИСТОСТІ І СОЦІУМУ

Розглядається процес інтеріоризації особистістю соціально-політичних цінностей та цінностей малих соціальних груп, який окреслює перспективи, форми політичної поведінки, виступає основним каналом перетворення в процесі політичної соціалізації політичних цінностей у стимули й мотиви практичної політичної поведінки. Визначено причини цього процесу: ідентифікацію з групою, орієнтованою на дану цінність, і практичну участь у спільній діяльності, мотивованій цією цінністю. Звернено увагу на те, що нові, порівняно із сім'єю та школою, інструменти політичної соціалізації – неформальні молодіжні групи – відіграють альтернативну роль щодо колишніх інститутів політичної соціалізації. З'ясовано, що ціннісна система особистості займає проміжне положення між мотиваційно-потребовою сферою і внутрішніми настановленнями на моделі політичної поведінки. Показано, що система політичних орієнтацій молоді мінлива, оскільки значною мірою обумовлена мінливим соціальним середовищем та актуальним рівнем розвитку особистості, а формування політичних цінностей молоді відбувається під впливом складних етнічних, побутових та інших чинників, на тлі яких складається психологія групової політичної поведінки. Зауважено, що участь у молодіжних політичних організаціях, виховна робота у вищих навчальних закладах часом створюють хибні уявлення про навколишню політичну дійсність, у яких відбивається невміння молодого людини відрізнити справжні цінності демократії від негативних явищ, з якими вона часом стикається в житті. Зроблено висновок, що все це впливає на сприйняття політики: в одних випадках – сприяє засвоєнню демократичних цінностей, в інших – створює для нього психологічні перешкоди в процесі формування засадничих принципів політичної поведінки.

Ключові слова: політичні цінності, малі соціальні групи, аксіо-психологія, соціальний механізм.

Постановка проблеми. Система політичних ціннісних орієнтацій є важливим регулятором активності людини, оскільки дає змогу співвідносити індивідуальні потреби й мотиви з усвідомленими і прийнятими особистістю політичними цінностями й нормами соціуму, формуючи особливий тип психологічних переживань молодого громадянина. Політична соціалізація являє собою двоєдиний процес: з одного боку, вона фіксує перехід вимог політичної системи, створеної суспільством, у внутрішню структуру особистості у формі певних норм, цінностей, очікувань, а з другого – демонструє, наскільки вибірково особистість засвоює ці традиції, погляди, політичну культуру, закріплюючи

їх у тих чи тих формах політичної поведінки, властивих малій соціальній групі, до якої вона належить або прагне належати. Варто зазначити, що мала соціальна група, навіть якщо вона існує лише в соціальних мережах, більш жорстко порівняно з великою спільнотою регламентує політичну поведінку індивіда. Унаслідок цього у сфері артикуляції політичних цінностей можуть виникати певні конформні реакції, зумовлені небажанням індивіда піддаватися груповому тиску, декларування цінностей групи як своїх власних незалежно від ступеня їх збігу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дія ціннісних орієнтацій полягає в тому, що вони визначають спрямованість волі, уваги, інтелекту. На думку І. А. Лебедева, “політичні цінності відображають не так динамічні аспекти індивідуального досвіду, як інваріантні аспекти політичного досвіду, що засвоюються індивідом” [5, с. 44]. Формування особистісних цінностей в індивідуальному розвитку, за Д. О. Леонтьєвим, не є автоматичним процесом, що ускладнений множинністю належності людей до соціальних груп у сучасному урбанізованому суспільстві і часто суперечливістю ціннісних систем і рольових очікувань різних соціальних груп, до яких належить індивід [6]. Розглядаючи структурний характер системи ціннісних орієнтацій особистості, М. С. Яницький виділяє низку елементів. До цінних орієнтацій людини в політиці він відносить пізнавальну орієнтацію, тобто істинні або хибні знання про суб’єктів політики; судження і думки людини про об’єкти політики, що вимагають застосування до них оцінних критеріїв; афективну орієнтацію, що емоційно пов’язує людину з політичними явищами.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість досліджень, присвячених мотивації входження молодих людей у світ політичного, їх гуртуванню в молодіжні громадські організації і політичні рухи, досі залишається недостатньо вивченою роль соціальних цінностей, механізм їх уходження в мотиваційну структуру особистості, інтеріоризації абсолютно нових цінностей завдяки внутрішньому прийняттю адекватно оцінених соціально-політичних норм.

Мета статті: теоретично обґрунтувати взаємний формувальний вплив особистості і соціуму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ціннісні орієнтації, як одне із центральних особистісних утворень, виражають свідоме ставлення людини до соціально-політичної дійсності. Система політичних ціннісних орієнтацій визначає перспективи, форми політичної поведінки, виступає основним каналом перетворення в процесі політичної соціалізації політичних цінностей у стимули й мотиви практичної поведінки.

І. А. Лебедев наголошує на функції цінностей як в надіндивідуальному, так і в індивідуальному вимірі, що виражається в антиномії

норма-ідеал. Тобто йдеться про те, як сприймаються політичні цінності: як чітко описані норми, яких потрібно дотримуватися, чи як цілі, смисли та ідеали, яких треба досягти. Дослідник цілком виправдовує і першу, і другу позицію, однак основною формою існування політичних цінностей вважає громадські ідеали, тобто вироблені суспільною свідомістю і наявні в ній узагальнені уявлення про досконалість політичного життя [5, с. 44].

Можна констатувати, що за такої постановки проблеми важливим методом дослідження стає структурно-функціональний підхід. У ньому за нового погляду на політичну соціалізацію набуває значення не тільки процес засвоєння індивідом психологічних феноменів політичного життя, а й процес інтеріоризації в його свідомісні структури значущих, судячи з його реальної поведінки, політичних ідей.

Один з основоположників структурно-функціонального підходу – Т. Парсонс – наголошує, що суспільство, соціальні групи, особистість слід розглядати як структуру і функції, тобто систему. Ця система має дві основні осі орієнтації. Перша показує напрям політичних орієнтацій особистості: 1) на події навколишнього політичного життя; 2) переважно на внутрішні проблеми. Тут можна говорити про домінування тих чи інших ціннісних орієнтацій у сфері політики та відповідних форм політичної поведінки: конформістської, патріархальної, підданської, активістської та ін. Друга вісь орієнтації, згідно з теорією Парсонса, – “на які потреби орієнтується особистість: на нагальні потреби чи на довгострокові інтереси, тобто орієнтується вона на підтримку чинної політичної системи, її перетворення шляхом модернізації, а чи спрямована на відхід до старих структур, підтримку тих чи інших культурних зразків минулого?” [8, с. 117]. Саме ця вісь орієнтацій визначається через категорії “політична позиція”, “політичні орієнтації”, “політичні настановлення”, “політичні цінності” молоді людини щодо політичної сфери суспільства.

Відомий український аксіопсихолог З. С. Карпенко визначає систему диспозиційних (сміслових) утворень особистості, яка, на нашу думку, цілком логічно відображає взаємовпливи соціальної групи і колективу у формуванні політичних цінностей молоді: “По-перше, це смислові і часові цілі життєдіяльності, пов’язані з фундаментальними цінностями буття. Сміслові настановлення, які відповідають рівню цілісної життєдіяльності і мають суспільне значення, ми символічно назвали компонентом “буду”. У феноменологічному плані цей компонент відкривається переживаннями естетичного порядку – медитації, екстазу, натхнення і т. ін. На рівні колективу функціонують цільові настановлення, оскільки спільна мета є його конститутивним, згуртовувальним чинником (А. В. Петровський та ін.). Умови його функціо-

нування породжують компонент “мушу”, що інтегрує морально-сміслові переживання особистості (почуття відповідальності, совість). Рівень індивідуальної діяльності забезпечується операційними настановами особистості і проявляється в компоненті “треба”, який реалізується в нормовідповідній поведінці і супроводжується переживаннями обов’язку, честі, провини, самоповаги, самовдоволення [3, с. 99-100]. Саме “фундаментальні цінності буття” змушують молоду людину входити у світ політичного, саме “переживання естетичного порядку” спонукають молодь гуртуватися в молодіжні громадські організації і політичні рухи, саме “переживання обов’язку, честі, провини, самоповаги, самовдоволення” виводять молодь на політичні акції. З цією позицією погоджується і М. С. Яницький, який вважає “емоційне підкріплення ... необхідною умовою внутрішнього прийняття усвідомлених завдяки оцінці соціально-політичних норм і загальноприйнятих принципів” [9, с. 76].

Вибір соціальних цінностей, на думку Д. О. Леонтьєва, є величезним, однак лише деякі з них стають чимось більшим, ніж зовнішні вимоги, вибудовуються в мотиваційну структуру особистості, стаючи особистісними цінностями. Причинами цього процесу є ідентифікація з групою, орієнтованою на цю цінність, і практична участь у спільній діяльності, мотивованій цією цінністю. Є всі підстави, аби припустити, що засвоєння індивідом цінностей відбувається у вигляді розширених кіл, від малих груп (родина та ін.) – до великих (нація, людство), причому раніше засвоєні цінності можуть стати потужним бар’єром на шляху до засвоєння протилежних їм цінностей великих груп [6].

З. С. Карпенко зазначає, що “знак є універсальним функціональним органом (за термінологією О. О. Ухтомського), або психічним знаряддям (за Л. С. Виготським), який існує в інтеріндивідуальному просторі як “знак-для-інших”, тобто значення і “знак-для-мене”, тобто смисл або індивідуально прочитуваний символ. Знаки як носії значення належать до загальнолюдського або властивого певній культурі коду інформації, що робить можливим продуктивну комунікацію, взаєморозуміння і взаємодію. Це означає, що знаки-значення не мають у достатній мірі свободи і вимушені “самовизначатися” в готовому світі людських цінностей” [3, с. 72]. Цілком погоджуючись із запропонованим поділом знаків, усе ж зауважимо, що “знаки-для-інших” володіють певною свободою хоча б в інтерпретації надаваних знаків цими іншими. До того ж вельми сумнівним видається наявність “готового світу людських цінностей”, оскільки ціннісна система людини, особливо людини молоді, є динамічною, що означає як внутрішні зміни в ціннісній ієрархії особистості, так і інтеріоризацію абсолютно нових цінностей.

Підтвердженням тези щодо певної свободи “знаків-для-інших” можуть слугувати наведені Д. В. Ольшанським приклади спеціальних експериментів. Під час цих експериментів американським дітям віком 3-4 роки пропонували набір “різнокольорових картинок” – прапорів держав-членів ООН. Експериментатор просив вибрати з усього великого набору тільки дві “картинки” – “найприємнішу” і “найогиднішу”. Переважна більшість дітей з американських дитсадків як “найприємнішу” таку картинку неусвідомлено обирала свій, американський, прапор, відповідно як “найогиднішу” – картинку, де фігурував “серпасто-молоткастий” червоний прапор колишнього СРСР. Отже, діти, не розуміючи значення прапора, кількості зірочок, зображених на ньому, усе ж психологічно сприймали його як приємну картинку.

Д. В. Ольшанський вбачає у прояві такого феномену не специфічні особливості дитячого зорового сприйняття, а дію системи політичної пропаганди, яка “активно залучає політичну символіку для означення позитивних, з точки зору пропагандистів, і негативних цінностей. Причому ця символіка використовується настільки автоматично, що діє в царині несвідомого. Повірте, рядові американці не створюють особливих церемоній навколо підняття і спуску національного прапора перед своїми будинками – це просто в’їлося в кров, увійшло у звичку, стало обов’язковим елементом способу життя. Ось діти і бачать цю “картинку” над головою, повзаючи по галявині, і запам’ятовують її, асоціюючи з чистим небом і ясным сонцем. Вони ще не знають слова “прапор”, але вже переконані, що свій прапор – найкращий” [7, с. 130].

До того ж у кожної дитини було психологічно своєрідне, однак все ж приємне, сприйняття політичного прапора держави. Як зазначає З. С. Карпенко, “знак-для-мене” від самого початку особистісний, символічний, індивідуально вибіркового. Він – прямий індикатор свободи духу конкретної людини, інтенціонального змісту її свідомості і виявляється уже в немовляти. Що старша дитина і ширше коло її уподобань, то виразніше проявляються нахили, формується унікальна індивідуальність. Отже, первинно соціокультурні знаки постають перед дитиною своєю символічною (сисловою) стороною – одні її приваблюють, інші – відштовхують” [3, с. 72]. Доречно зазначити, що і в сучасній Україні весною 2014 року, майже одразу після анексії Криму Російською Федерацією, молодь почала активно розфарбовувати мости, під’їзди, зупинки громадського транспорту в кольори національного прапора, демонструючи психологічну привабливість для себе “знака-для-інших”.

На думку Д. В. Ольшанського, після досягнення дитиною шкільного віку починається нова фаза її політичної соціалізації. Під впливом спеціальних соціалізаційних інститутів відбувається не тільки кількісне накопичення знань про політику, а і їх якісна зміна. У шкільному віці починає формуватися свідоме ставлення до політики. Наступний,

юнацький, етап характеризується включенням нових елементів передавання політичних цінностей. Тут з'являються нові інструменти політичної соціалізації – неформальні молодіжні групи, уся молодіжна субкультура в цілому. Часом вони можуть відігравати альтернативну роль щодо колишніх інститутів політичної соціалізації, активно ознайомлюючи індивіда з альтернативними політичними (або аполітичними) поглядами [7, с. 130]. Тут можна навести приклад українських футбольних “фанів” – неформальні молодіжні групи, де спортивні уподобання трансформувалися в політичні дії, зокрема участь у протистоянні в Одесі 2 травня 2014 р. На нашу думку, далеко не останню роль у тому, по який бік барикад опинилися українські “фани”, зіграло психологічне сприйняття української символіки, використовуваної ними на футбольних матчах.

З. С. Карпенко уточнює деякі аспекти інтеріоризації, у ході якої “формується соціокультурні механізми психіки та їх інтегральне вираження – знаково-символічна функція свідомості. Остання, очевидно, формується поступово, діахронічно: спочатку створюються формальні передумови розвитку комунікативних структур психіки у вигляді “знаків без значень” (“структурних знаків”), які пізніше будуть “заповнюватися” іншим змістом” [3, с. 72]. Яскравим прикладом прояву знаково-символічної функції свідомості є мотивація участі молоді в Євромайдані кінця 2013 р. Відомо, що текст “Угоди про асоціацію Україна – ЄС”, узгоджений для підписання на третьому саміті ЄС “Східне партнерство” 28 листопада 2013 р., не передбачав можливого вступу України в Європейський Союз, однак більшість протестувальників психологічно “наповнювала” її саме таким змістом.

Система ціннісних орієнтацій особистості займає проміжне положення між нормами соціально-політичного середовища і системою ціннісно-сміслових утворень, між мотиваційно-потребовою сферою і внутрішніми настановленнями на моделі політичної поведінки. Політичні ціннісні орієнтації, на думку М. С. Яницького, набувають у процесі політичної соціалізації подвійного функціонального значення. Вони є основою формування і збереження у свідомості особистості настановлень, які допомагають індивіду зайняти певну позицію, висловити свої погляди, дати оцінку. У зв'язку із цим вони стають частиною політичної свідомості та мотиваційною основою політичної поведінки. Крім того, вони виступають у перетвореному вигляді як мотиви політичної діяльності та поведінки, оскільки політичні орієнтації молодих людей неминуче співвідносяться з цінностями, світоглядом, що становлять структуру їхньої особистості. Отже, політичні ціннісні орієнтації молоді особистості виконують функцію регуляції політичної поведінки і визначення її мети [9, с. 33].

І. А. Лебедев наголошує на важливості розрізнення реальних політичних цінностей соціуму і політичних ідеалів, сформульованих у вигляді ідеологічних конструкцій, які можуть успішно виконувати функцію консолідації та орієнтації соціальної спільноти, якщо адекватно відображають мотивацію її колективної життєдіяльності і ґрунтуються на історичній і національній основі [5].

Однак, як свідчать соціологічні дослідження, у сучасній Україні ще занадто рано порушувати питання про те, наскільки характерними є зрушення орієнтацій у бік демократичних цінностей [4, с. 25]. Можливість надійного інституційного закріплення, яке забезпечить відтворення цих цінностей на різних рівнях, у різних підсистемах суспільства, принципово залежить від того, якою мірою на ці цінності буде орієнтована реальна політика реформ.

Система політичних орієнтацій молоді мінлива, оскільки значною мірою обумовлена мінливим соціальним середовищем та актуальним рівнем розвитку особистості. Водночас особистість молодої людини ніби впорядковує себе, засвоюючи погляди суспільства на політичну систему, і стає відтак “типовою”. Під впливом складних соціально-історичних процесів складаються специфічні форми історичної та соціальної поведінки, соціально-політичні типи реакцій, уявлення про правильні і неправильні, дозволені і недозволені вчинки. До формування політичної поведінки молоді долучаються складні етнічні, побутові та інші норми, на тлі яких складається психологія групової поведінки. Архетип культури, засвоєний людиною в процесі її соціалізації, управляє її поведінкою на рівні підсвідомості. Молодій людині буває дуже важко раціонально пояснити, чим же визначається її політичний вибір, політичні орієнтації на ту чи іншу модель політичної поведінки. Значення системи політичних ціннісних орієнтацій у регуляції політичної поведінки молоді в тому, що вони допомагають індивіду помітити в потоці інформації те, що найбільш важливо для людини. Якщо позиція джерела інформації суперечить цінностям особистості, то така інформація буде неминуче ігноруватися або не увагою, або несприйняттям і, як наслідок цього, формуватимуться індиферентні моделі політичної поведінки.

Порівняльні дослідження політичної поведінки дали певні результати у вивченні змін цінностей особистості. Ідея Р. Інглхарта про зміну ціннісних орієнтацій протягом життя людини набула нині значного поширення. Американський політолог виходить з того, що “особисті ціннісні орієнтації та пріоритети індивіда відбивають ті умови, в яких проходила його соціалізація. У зв’язку із цим основні політичні ціннісні орієнтації людини формуються в ранньому віці як реакція на соціоекономічні умови, особисті та соціальні, того періоду, і, сформувавшись, ці цінності зазвичай залишаються незмінними попри всі

подальші зміни в умовах життя” [2]. Однак, на нашу думку, незмінні політичні цінності властиві саме американському, стабільному суспільству, і виражені вони в орієнтаціях на республіканську або демократичну партію. Більше того, через схожість політичних програм цих партій індивідові складно артикулювати свої політичні цінності. У країнах третього світу, до яких належить і сучасна Україна, політичні цінності надто мінливі, особливо в кризові періоди розвитку.

Сучасні дослідники звертають увагу на те, що люди вважають за краще послуговуватись інформацією, “що збігається з їхніми власними політичними уподобаннями”, і тому “політично більш досвідчені громадяни будуть намагатися отримувати упереджену, а не об’єктивну інформацію” [2, с. 244]. У контексті цього дослідження доречним видається звернутися до праць відомих учених У. Томаса і Ф. Знанецького, які розглядали поведінку особистості в суспільстві з погляду “соціальної ситуації”. Остання охоплює соціально-політичні норми та цінності, соціальне настановлення індивіда і визначення ним ситуації. “Визначення індивідом ситуації на основі відповідних настановлень, ціннісних орієнтацій дає змогу судити про його інформованість, пристосованість до соціально-політичного оточення. На цій підставі виокремлюють два типи політичної поведінки: конформістський і божемний, який характеризується нестійкими і непов’язаними ціннісними орієнтаціями” [1, с. 351]. Інший дослідник, Я. Гудечек, виділяє п’ять основних типів політичної поведінки особистості [див. 9, с. 107]. На основі цієї моделі можна визначити такі типи ставлення молоді до політичної системи сучасного суспільства залежно від ступеня внутрішнього прийняття:

1) активне ставлення, коли молода людина активно і вибірково сприймає декларовані цінності. Активність особистості зумовлена не тільки її інтересами, а й генезисом її мислення;

2) конформне ставлення, що допускає зовнішнє, пристосувальницьке вираження згоди з політичною системою;

3) індиферентність – байдужість, брак інтересу до політичної сфери;

4) незгода-критика, осуд і заперечувальна оцінка політичної системи, прагнення до її зміни;

5) активна протидія – внутрішнє і зовнішнє заперечення, неприйняття світу політики.

З огляду на отримані соціологічні дані можна говорити про те, що молоде покоління здебільшого зорієнтоване на плюралізм форм політичної участі [4]. Досвід участі в молодіжних політичних організаціях, у соціально-політичному житті може бути хорошою основою для адекватного розуміння проблем політики. Навчальні програми, за якими працюють ВНЗ України, доцільно використовувати як засіб утвердження патріотичних цінностей; слід подбати про відповідну подачу

епізодів історії, що прославляють минуле країни, обстоюють чинний суспільний устрій, утверджують молодь у думці про велич нації.

Однак у цьому досвіді є чимало поверхових, часом хибних, уявлень про навколишню політичну дійсність. У них відбивається невміння молодої людини відрізнити справжні цінності демократії від негативних явищ, з якими вона часом стикається в житті. Усе це істотно впливає на сприйняття нею політики: в одних випадках сприяє засвоєнню цінностей, а в інших – створює значні психологічні перешкоди у формуванні необхідних основ політичної поведінки.

Висновки. Політичні цінності соціуму і політичні ідеали, що формулюються у вигляді ідеологічних конструкцій, можуть успішно виконувати функцію консолідації та орієнтації соціальної спільноти, якщо вони адекватно відображають мотивацію її колективної життєдіяльності і ґрунтуються на історико-психологічних та етнопсихологічних основах буття нації. Однак вирішальний вплив на формування політичних цінностей молоді мають усе ж таки сім'я, навчальний заклад і малі соціальні групи. Ознайомлення молоді з політичними цінностями суспільства – основний процес зв'язку між освітою і політичною соціалізацією, на сприйняття якого впливають, безперечно, актуальне економічне середовище і соціальний стан молоді.

Перспективи подальших досліджень. Досліджуючи політичну поведінку, слід враховувати те, як молодь формулює свої настановлення щодо основних питань політики: спочатку вони стають особистісним змістом, а потім поступово втілюються в її діях. Такий підхід, утім, ігнорує безліч інших варіантів, коли ті чи ті фактори політичної соціалізації можуть вплинути на політичні настановлення людини і змінити її політичні орієнтації щодо форм політичної діяльності. У цьому випадку теорію політичної соціалізації потрібно підкріплювати концептуальними засадами біхевіористської школи. У контексті біхевіористського вчення цікавою видається модель впливу навколишнього середовища на політичну поведінку молоді. В основі моделі лежить схема: стимул – мислення – реакція. Відповідно роль стимулів політичної поведінки покладається на фактори, агенти політичної соціалізації. За допомогою мислення молода людина буде намагатися осмислити те, що відбувається в політичному світі; потім настає реакція, тобто виробляється певний тип політичної поведінки. У розглянутій нами соціальній групі така поведінка проявляється у формі пізнавальної діяльності, інтересу до політичних подій, спостереження за політичною інформацією.

Література

1. *Давыдов Ю. Н.* Современная западная социология: словарь / Ю. Н. Давыдов. – Москва : Политиздат, 1990. – 432 с.

2. Карминес Э. Г. Политическое поведение: общие проблемы / Э. Г. Карминес, Р. Хакфельд // Политическая наука: новые направления. – Москва, 1999. – С. 25–262.
3. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 512 с.
4. Кононов І. Ф. Звіт за результатами дослідження “Життєві світи Сходу і Заходу України” / І. Ф. Кононов, С. В. Хобта. – Луганськ – Івано-Франківськ, 2014. – 200 с.
5. Лебедев И. А. Политические ценности как сложный и многомерный объект / И. А. Лебедев // Вестник Московского университета. Серия 12. – 1999. – № 2. – С. 38–49.
6. Леонтьев Д. А. Ценности общества и ценности личности / Д. А. Леонтьев. – Москва : Изд-во МГУ, 2005. – 181 с.
7. Ольшанский Д. В. Основы политической психологии / Д. В. Ольшанский. – Екатеринбург : Деловая книга, 2001. – 496 с.
8. Парсонс Т. О структуре социального действия / Т. Парсонс ; под. общ. ред. В. Ф. Чесноковой, С. А. Белановского. – Москва : Академ. проект, 2002. – 879 с.
9. Яницкий М. С. Ценностные ориентации личности как динамическая система / М. С. Яницкий. – Кемерово : Кузбассвуиздат, 2000. – 137 с.

References

1. Davydov, Y. N. (1990). *Sovremennaya zapadnaya sotsiologiya: slovar* [Modern Western Sociology: a Dictionary]. Moscow: Politizdat Publ. (rus).
2. Karmines, E. G., & Hakfeld, R. (1999). *Politicheskoye povedeniye: obshchiye problemy* [Political behavior: common problems]. *Politicheskaya nauka: novyye napravleniya* [Political science: new directions]. Moscow, pp. 25–262 (rus).
3. Karpenko, Z. S. (2009). *Aksiolohichna psikhologhiia osobystosti* [Axiological psychology of personality]. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV Publ. (ukr).
4. Kononov, I. F., & Khobta, S. V. (2014). *Zvit za rezultatamy doslidzhennia “Zhyttievi svity Skhodu i Zakhodu Ukrainy”* [Report on the results of the study “Life Worlds of the West and East of Ukraine”]. Luhansk – Ivano-Frankivsk (ukr).
5. Lebedev, I. A. (1999). *Politicheskkiye tsennosti kak slozhnyy i mnogomernyy obyekt* [Political values as a complex and multidimensional object]. *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 12* [Bulletin of Moscow University. Series 12], 2, 38–49 (rus).
6. Leontyev, D. A. (2005). *Tsennosti obshchestva i tsennosti lichnosti* [Values of society and personal values]. Moscow Publ. House of Moscow State University (rus).
7. Olshanskiy, D. V. (2001). *Osnovy politicheskoy psikhologii* [Bases a political psychology]. Ekaterinburg: Delovaya kniga Publ. (rus).
8. Parsons, T. (2000). *O strukture sotsialnogo deystviya* [On the structure of social action]. Under the general editorship of V. F. Chesnokova and S. A. Belanovskiy. Moscow: Akademicheskiy proekt Publ. (rus).
9. Yanitskiy, M. S. (2000). *Tsennostnyye oriyentatsii lichnosti kak dinamicheskaya sistema* [Values of personality as a dynamic system]. Kemerovo: Kuzbassvuzizdat Publ. (rus).

Shust V. V. Formation of Political Values in the Interaction of Personality and Society

There is examined the process of internalization of the personality of socio-political values and values of small social groups, which outlines the prospects and forms of political behavior, and considered as the main channel of transformation of political values into the process of political socialization into stimuli and motives of practical political behavior. The reasons for this process are identified: identification with the group oriented on this value, and practical participation in the joint activity, motivated by this value. Attention is drawn to the fact that new, in comparison with the family and the school, instruments of political socialization – informal youth groups – play an alternative role regarding to the former institutions of political socialization. It was found out that the personality's value system occupies an intermediate position between the motivation-needs sphere and the internal settings on the model of political behavior. It is shown that the system of political orientations of youth is variable, because it is largely conditioned with the changeable social environment and the actual level of personality development, and the formation of political values of youth occurs under the influence of complex ethnic, domestic and other factors, which are the background to the forming of psychology of group political behavior. It is noted that participation in youth political organizations, educational work in higher educational institutions sometimes create misconceptions about the surrounding political reality, which reflects the inaptitude of a young person to distinguish the true values of democracy from the negative phenomena with which one sometimes encounters in life. It is concluded that all this affects the perception of politics: in some cases, it promotes the absorption of democratic values, in others it creates psychological obstacles for the process of the basic principles of political behavior forming.

Key words: political values; small social groups, axiopsychology, social mechanism.

© Шусть В. В.